

Національна академія наук України
Інститут економіки промисловості

На правах рукопису

Постніков Володимир Омел'янович

**ОРГАНІЗАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ
ВІДНОСИНАМИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ
ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ
(на прикладі ринкової трансформації АПК)**

+ 08.07.02 - Економіка с.г. і АПК
Спеціальність 08.02.03 - Управління, планування
та державне регулювання економіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк 1997

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькій державній академії управління

Міністерства освіти України (м. Донецьк).

- Науковий керівник - кандидат економічних наук, професор
Поважний Станіслав Федорович
- Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Омелянович Лідія Олександрівна
кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник Кацура Сергій
Миколайович
- Провідна установа - Інститут проблем ринку та економіко-
екологічних досліджень НАН України
(м. Одеса)

Захист відбудеться 15 травня 1997 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 06.08.01 в Інституті економіки промисловості НАН України за адресою: 340048, Донецьк, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту економіки промисловості НАН України.

Автореферат розіслано 12 квітня 1997 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Поклонський Ф.Ю.

1. Загальна характеристика роботи

1.1. **Актуальність дослідження.** В Україні під час довготривалих економічних перетворень усі структури управління сільським господарством, промисловістю, іншими секторами народного господарства перебувають у стані безперерної реорганізації, що без чіткої стратегії та підтримки держави у цих питаннях продовжує сприяти падінню виробництва, дестабілізації фінансово-економічних відносин, погіршенню соціальних умов у країні. Все це завдає непоправної шкоди самій ідеї ринкових перетворювань.

В особливо складному економічному стані перебуває агропромисловий комплекс країни, затяжна криза якого триває десь близько 7 років і виходу з неї поки не видно. На протязі 1990-1996 років обсяг виробництва основних видів сільськогосподарських продуктів (зерно, м'ясо, цукровий буряк, тощо) і продукції харчової промисловості (хліб та хлібобулочні вироби, м'ясні вироби усіх категорій, цукор-пісок та інш.) знизився у 1,5-4 разів, продуктивність праці - більш ніж у 1,7 рази. Практично не поліпшується якість продовольчих товарів, які випускаються.

У держави є можливість запроваджувати ринкові реформи у агропромисловому секторі швидко та ефективно у разі, якщо її політика буде більш активною і буде включати до себе прогресивні заходи, які добре зарекомендували свою економічну і соціальну спроможність при розв'язанні питань становлення ринкового господарства в країнах далекого та близького зарубіжжя, які також пройшли достатньо теоретичну і практичну апробацію в конкретних умовах України.

Сьогодні очевидно, що рішення задач ринкового реформування наражається на таку проблему, як інвестиції.

У відсутності необхідних державних коштів для інвестування на протязі багатьох останніх років усе чіткіше почина виявлятися тенденція до об'єднання зусиль суміжних підприємств з тим, щоб спільно протистояти руйнуванню аграрного сектору і не дати остаточно загинути сільськогосподарській галузі, що створювалась

ІНСТИТУТ ім. В. Стефаника
АН України

віками. Одним із результатів таких пошуків є формування внутрішньо- і міжгалузевих об'єднань, наприклад, у формі створення аграрно-фінансових (аграрно-промислово-фінансових) груп.

Економіко-управлінською наукою доведено роль та значення організації у раціоналізації управління, підвищенні його ефективності. Це праці вітчизняних і закордонних вчених: І. Ансоффа, Р. Акоффа, В. Дружиніна, Б. Карлофа, Р. Коуза, І. Лукінова, В. Мільнера, Г. Саймона, А. Пасхавера, Г. Попова, М. Прокопенко, М. Сетрова, М. Чумаченко та інш. Але всі ці глибокі дослідження присвячено або управлінню взагалі, або управлінню у промисловості. Сільське господарство і агропромисловий комплекс в цілому залишились позбавленими науковою управлінською увагою. У той же час агропромисловий комплекс, який є однією з базових галузей економіки, потребує особливого вивчення, оскільки знаходиться на початку технологічного і економічного обороту цілого блоку економіки, що пов'язано з ним.

Організаційно-управлінська реформа в агропромисловому секторі, формування нових підходів до використання економічного, фінансового і виробничого потенціалу підприємств, які зацікавлені у його розвитку, поглиблення підходів до узгодження їх економічної поведінки на засадах взаємовигоди є об'єктивною умовою виживання агропромислового комплексу у ситуації, що склалася, і таким чином визначають високу ступінь актуальності теми цієї дисертаційної роботи.

1.2. Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у розробці моделей ділової стратегії поведінки суб'єктів ринкових відносин та організації управління у сфері виробництва і реалізації продукції агропромислового комплексу, їх організація.

Основна ідея роботи полягає у використанні функціонального підходу до організації управління економічними відносинами ринкового типу (на прикладі АПК).

Щоб досягти поставлену мети та реалізувати запропоновану ідею потрібно розв'язати низку **основних завдань**, що містять:

обґрунтування і розробку функціонального підходу до організації спільного економічного обороту суміжників, який засновано на дотриманні законів організації;

визначення форм організаційно-економічної побудови підприємств в умовах ринкової економіки;

аналіз економічної динаміки та її факторів у агропромисловому комплексі України на протязі 1990-1996 років;

розробку методики побудови багаточинникових моделей попиту з конкретного виду продовольчої (сільськогосподарської) продукції і пропонування конкретного виду сільськогосподарського ресурсу;

розробку методики оцінки коштовності регіональних ринків сіл ськогосподарської і агропромислової продукції з використанням методів ранжировування і апарату кластерного аналізу;

встановлення особливостей ціноутворення на продукти харчування і ресурси їх виробництва з урахуванням впливу на даний процес усіх зацікавлених рівней управління (держава, регіони, галузі, підприємства).

1.3. Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є основні закономірності формування організаційних структур управління.

Об'єкт дослідження - організаційно-економічні відносини у системі виробництва і реалізації продукції агропромислового комплексу.

1.4. Методологія і методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою досліджень, які проведено, є системний підхід до досліджуваних процесів і об'єктів, наукові положення, що відносяться до теорії ринку і ринкового управління, законодавчі і нормативні документи, рекомендації наукових організацій та окремих вчених з порушеної проблеми.

У дисертаційній роботі використано методи дослідження процесів і явищ у їх взаємодії і розвитку: техніко-економічного і логічного аналізу, математичної статистики (факторний, кореляційний, регресійний і кластерний аналіз) і інженерно-економічного прогнозування з використанням засобів обчислюваль-

ної техніки і інші. Джерелами первинної інформації послужили дані статистичної звітності у масштабах України та її окремих регіонів, а також конкретні галузі і підприємства.

1.5. Наукова новизна результатів дослідження. За результатами досліджень, які було проведено, одержано ряд положень, наукова новизна яких полягає у:

доказі необхідності функціонального підходу до організації управління, що дозволяє формувати організаційно-економічні форми агропромислового комплексу, які адекватні ринковим відносинам;

аргументації переваг збільшення економічного обороту усередині АПК чинників, що забезпечують синергію організації і оперативність використання внутрішніх ресурсів відповідно до вимог ринкового середовища;

розроблено методики побудови багаточинникових моделей попиту та товарних пропозицій на ринках продукції АПК; методики оцінки коштовності ринків щодо конкретних продуктів (групі продуктів) сільськогосподарського призначення з використанням методів кластерного аналізу та ранжировки даних; концепцію багаторівневого ціноутворення відносно продуктів споживання та ресурси їх виробництва, яку обгрунтовано за принципом узгодження інтересів економічних партнерів на рівні підприємств (фірм) з інтересами регіонів та держави;

обгрунтовано доміантність використання організаційно-економічної форми управління нового типу, що відрізняється нетрадиційною для існуючої логіки галузі побудовою структури, яка об'єднує функції незалежних один від одного юридичних осіб і орієнтує усіх учасників процесу "виробництво-переробка-реалізація" на досягнення максимальної ефективності відносно кінцевого продукту і сприяє консолідації інвестицій та ефективності їх використання;

запропоновано V-форму управління економічним оборотом в АПК.

1.6. Практична цінність результатів дослідження.

Розроблені в дисертації пропозиції щодо підвищення ефективності праці підприємств агропромислового комплексу реалізовано в методичних і програмних документах реструктуризації економіки Донецької області. За безпосередньою участю автора створено і успішно функціонує товариство з обмеженою відповідальністю - Компанія "Ліга".

Досвід цієї, однієї з перших агропромислових фірм України може, з відомою мірою модифікації, бути використано і в інших галузях народного господарства.

Фактичний річний економічний ефект, який підтверджено документально, від практичного застосування результатів досліджень по товариству з обмеженою відповідальністю Компанія "Ліга" складає понад 1,5 млн. грн., у тому числі вклад автора 0,43 млн. грн.

1.7. Апробація і впровадження результатів дослідження.

Основні наукові положення і практичні результати дослідження з теми дисертації доповідано і обговорено на семінарах Донецької державної академії управління, Інституту економіки промисловості НАН України, Донецького комерційного інституту.

1.8. Публікації. За результатами досліджень надруковано 3 самостійні роботи, у числі яких 2 брошури і 1 стаття, загальним обсягом 4,3 да.

1.9. Структура і обсяг роботи. Дисертація складеться із вступу, трьох глав, висновку загальним обсягом 160 сторінок, містить у собі 17 таблиць, 16 рисунків і список використаної літератури із 87 джерел.

2. Основні положення дисертації

Аналіз стану аграрно-промислового комплексу дозволив Президенту України Л.Д. Кучмі зробити, зокрема, висновок щодо необхідності удосконалення системи виробничо-економічних відносин у АПК, що „... должно обеспечить создание такого

мотиваційного механізму, який дозволив би уже в найближче час переодолеть кризисні явленія, суттєво уллучшити соціально-економічне положення в цій сфері, підвистити життєвий рівень народу"¹.

2.1. Звичайно, створення та успішне функціонування нової системи можливо лише за умовою розробки сучасної високоорганізованої структури управління АПК.

З організації управління є чимало робіт. З їх кількості можна виділити три варіанти підходів до дослідження організації:

морфологічний, який концентрує увагу на внутрішньому улаштуванні об'єкту або системи управління;

функціональний, який аналізує діяльність організації, її взаємодію із зовнішнім середовищем і внутрішню взаємодію між складовими частками організації;

інформаційний, який вивчає та відображає міру невизначеності умов діяльності організації та її зміни.

Неважко припустити, що тільки з'єднання усіх трьох підходів забезпечує конструктивний, тобто практично результативний, підсумок. Але в період глибоких трансформацій, як це відбувається сьогодні в Україні, на перший план висувається функціональний, котрий дозволяє пристосуватися і, що саме головне, реформувати існуючу організацію економіки відповідно до вимог ринку.

Необхідність і обґрунтування саме функціонального підходу до організації викликана тим, що спроба переносу на ґрунт національних економічних та соціальних особливостей організаційних схем управління, які добре зарекомендували себе у інших країнах, як правило, терпіли невдачу, оскільки нашоувхувались на специфіку зовнішнього середовища організації та на неефективну реакцію вітчизняних об'єктів управління - соціально-економічних підрозділів суспільства. Там же, де, вивчали

¹ Економічний соціальний розвиток України в 1995 р.// Щорічна доповідь Президента України про внутрішню та зовнішню політику України.- К.: Управління справами банку "Україна", 1996.- 242 с.

закордонний досвід, приймали його до уваги, формували власні організації управління, де різноманітили їх відповідно до об'єктивних функцій і конкретних завдань національних господарчих систем, - там досягали помітного економічного і одночасно соціального ефекту.

Узагальнюючи семантику терміну та всі доступні його інтерпретації, визначимо функцію як "цілеспрямовану властивість". Оскільки в економіці діють люди, постільки об'єктивна мета об'єкту управління, яка будучи усвідомленою та пристосованою до можливостей її реалізації, перетворюється у цілеспрямоване управління, під яким розуміється "спроможність до вибору поведінки відповідно з внутрішньою метою". Таке визначення функції відповідає призначенню і характеру функціонування будь-якого економічного об'єкту. Воно відповідає тому, що будь-який господарчий підрозділ виникає остільки, поскільки в наслідках його праці (у товарі або послугі) мають потребу, поскільки воно може придбавати необхідні ресурси, у тому числі і трудові відповідної кваліфікації.

Як показує західний і підтверджує вітчизняний досвід, базове виробництво промисловості скоріше, ніж сільське господарство пристосовується до економічних умов, які змінюються. Сільське ж господарство, внаслідок своїх природних і організаційних особливостей, над усяке порівняння більш інертно повільно, або будь-яка інша галузь, реагує на зміни в оточуючому його економічному середовищі і тому завжди виявляється найбільш потерпілим від реформаций, так як програє у міжвидовій конкуренції з виробниками нафтопродуктів, енергії, добрив, комбайнів, тощо. Щоб ліквідувати цей недолік, необхідно задіяти механізм управління, який знайдено західними країнами у їх сільськогосподарчій політиці, - механізм дотацій. На початкових етапах ринкових перетворень діючим є інвестиційний механізм незалежних компаній, так як він залучає до загального економічного обороту інтереси сільського господарства та свої власні. Будь-яка несільськогосподарська підприємницька структура, що вкладає гроші у сільське господарство, інвестуючи

або обслуговуючи його поставками, збереганням, переробкою, збутом, зацікавлена в зниженні витрат сільськогосподарського виробництва, так як у випадку організаційного об'єднання економічного обороту її доход (прибуток) стає прямо залежним від витрат виробництва партнера.

Функціональний підход до організації дозволяє визначити загальний інтерес у системі взаємодії з оточуючим економічним і соціально-політичним середовищем, виявити найбільш ефективну форму и структуру організації. При цьому відповідальність за результати своєї діяльності не можна перенести, як це має місце при галузевому розподілі, на відомчі або регіональні органи управління. Відповідальність концентрується в самому об'єкті. Функції об'єкта управління, а, отже, і самого управління ним, помножуються, диверсифікуються. Внаслідок цього змінюється принципово сам об'єкт: на зміну галузевому підприємству надходить фірма.

2.2. Світовий досвід розвитку виробничих і економічних відносин переконливо доказав, що основним мотивом організації фірм, визначення форм інтеграції або дезінтеграції стають міркування ефективності, під якою розуміється організація економічної діяльності, яка мінімізує затрати. Іншими словами, фірма розглядається як ефективна в даний момент часу синергія різних виробничих та будь-яких інших одиниць, яка здатна з максимальною ефективністю використовувати економію від масштабу або від сфери діяльності.

Відомо три основні можливості організації фірм, три їх типу:

жорстке злиття окремих підприємств в єдине утворення з єдиним керівництвом і єдиними керуючими органами;

злиття, яке засновано на довгостроковій згоді юридично самостійних підприємств - контракті;

злиття, яке засновано на неповному договорі.

Кожну із указаних можливостей може бути реалізовано в різних формах з позицій управління. Тому вважалось доцільним встановити достоїнства та недоліки відомих форм організації, щоб використати це знання при прийнятті конкретного рішення.

В роботі розглянуто переваги тієї або іншої можливості організації по відношенню до таких характеристик у реальних умовах функціонування АПК як масштаби виробництва і обсяги збуту; спроможність підтримувати довгострокові відносини; владні повноваження; продуктивне використання різних стимулів; максимізація прибутку; конкуренція на ринках збуту; нагляд і контроль; формування власних або залучених інвестицій.

Проведені дослідження дозволили здійснити ранжирування основних форм організації фірм, підсумки яких наведено нижче. Мінімальний ранг свідчить про найліпше пристосування тієї або іншої форми організації відносно позитивного використання переваг різних аспектів діяльності.

Таблиця. Ранжирування основних форм організації

Аспекти діяльності	Ранг основних форм організації			
	Структурування форми		Довгостроковий контракт	Неповний договір
	U-форма	M-форма		
Масштаби виробництва і обсяги збуту	1	2	3	4
Спроможність підтримувати довгострокові відносини	4	3	1	2
Владні повноваження	1	2	3	4
Продуктивне використання різних стимулів	2	1	3	4
Максимізація прибутку	1	1	1	1
Конкуренція на ринках збуту	4	2	1	3
Нагляд і контроль	2	1	3	4
Залучення інвестицій	4	3	1	2

Аналіз типів організації дозволяє зробити ряд висновків, принципівих для подальшого аналізу.

1. Функціональний підхід до організації не виключає, а, навпроти, передбачає різноманітність її типів і форм.

2. Вибір із їх кількості здійснюється за критерієм відповідності соціально-економічній системі, що існує, і управління нею. При цьому функціональний підхід трансформується. При адміністративно-командній системі він є функціонально-галузевим, а основним осередком економіки виступає підприємство. При ринковій системі він є функціонально-економічним, а основним підрозділом економіки виступає фірма (безвідносно її розміру).

3. Вибір найбільш ефективних форм організації у випадку, коли визначені їх типи, залежить від конкретних умов: стану економіки, можливостей державного бюджету, сили або слабкості держави, характеру суб'єктів економіки і відносин між ними, тощо.

4. Критерієм вибору форми організації конкретних економічних відносин є забезпечення міри їх (відносин) організованості, під якою розуміється такий стан об'єднання, при якому загальний результат більше суми окремих зусиль партнерів.

2.3. Виходячи із результатів аналізу, можна стверджувати, що в основі реформ сільського господарства лежить необхідність переходу від адміністративно-командної економіки на соціально орієнтовану ринкову економіку, що дозволило б ув'язати економічну ефективність з соціальними гарантіями і тим, як обслуговуються потреби.

Виконані дослідження дозволили встановити, що загальне падіння сільськогосподарського виробництва і продукції інших галузей АПК є наслідком дії багатьох чинників, головний з яких - відсутність реальної ринкової трансформації. За минулі п'ять років реформи практично не визвали до життя найбільш типовий для усіх передових країн світу - фермерський спосіб господарювання і не сприяли технічному прогресу сільського господарства і всього агропромислового комплексу в цілому. Механічний розподіл великих господарств на частки без відповідним чином підготовлених науково технічних і економічних заходів є небезпеч-

ним, рівно як і збереження старих форм об'єднань (типу колгоспів та радгоспів), безнадійних с точки зору ефективності.

Логіка галузі підводить до теорії попиту і пропонування - наріжним поняттям ринкової економіки. Традиційно у ринковій системі відрізняють два основних ринка. Перший з них є ресурсний. При ньому підприємства, що володіють ресурсами, постачають їх підприємствам-споживачам. Ці останні виступають в ролі пред'явників попиту, а перші як агенти пропонування. Тут вже люди виступають як пред'явники попиту, а роль підприємств полягає у тому, щоб бути агентами пропонування. Платежі, які провадять підприємства, коли купують ресурси, уявляє із себе витрати даних підприємств, але одночасно вони створюють потоки зароботньої плати та прибутків виробників ресурсів. Модель кругообороту ресурсів, продуктів і прибутку (дивись рис. 1) демонструє складне, але взаємопов'язане переплетення процесів прийняття рішень і економічної діяльності.

Рис. 1. Модель кругообороту ресурсів, продуктів та прибутків

Примітка: Розриви у взаємоз'язках підприємств один з одним зроблено для відображення того, що між ресурсами і кінцевим виробництвом є ще ціла низка підприємств різного призначення, котрі випущені для простоти аналізу. Таке виключення цілком обгрунтовано, оскільки уся кількість економічних відносин може бути адекватно відображено у елементарному парному відношенні: постачальник-споживач, продавець-покупець.

В основі цього логічного кругообороту економічних відносин та рішень лежить суто ринковий закон попиту і пропонування. Власно він, головним чином, визначає логіку розвитку, направленість і змістовність управління та його організацію.

Отже, формування моделі ринкової ділової поведінки нових економічних структур пов'язано з реалізацією нових ринкових функцій у аналізі та моделюванні попиту і пропонування і організаційно-управлінському оформленні необхідності і можливості сполучення, об'єднання цих процесів.

2.4. Формування нових організаційно-управлінських структур пов'язано з вибором економічної поведінки, яке в умовах домінування вимоги ринка цілком та повністю залежить від співвідношення попиту і пропонування. Останнє, в свою чергу, залежить від кількості чинників, і щоб встановити їх вплив і на цій основі побудувати функціональну ринкову модель організації АПК, в данній роботі було здійснено спробу моделювання кожної із ринкових складових зокрема та їх співвідношення.

Модель формування попиту.

Вивчення попиту на конкретну агропродукцію можна уподобити дослідженню "чорного ящика". Простежимо побудову моделі на прикладі одного із основних продовольчих товарів - олії.

Хай на вході моделі формування попиту поступають сигнали, які викликають зміну функції відгуку - Y , в якості якої визначим кількість проданого товару.

В набір вхідних сигналів, що переводять чорний ящик у нове становище, включимо X_1 (ціна на товар у конкретний момент часу у конкретному місці); X_2 (прибутки населення у період, що розглядається); X_3 (характеристика товару-субститута). Оскільки модель формування попиту на олію може бути упрощено, реакція функції відгуку вивчено при зміні тільки двох факторів X_1 і X_2 .

Скористаємося для отримання кількісних зв'язків методами кореляційного і регресійного аналізу, які реалізовано у пакеті прикладних статистичних програм Statistica for Windows.

Кореляційний аналіз, який проведено відповідно з критерієм Пірсона, показав, що попит на олію в Україні мало залежить від

динаміки прибутків населення, а визначається лише впливом цінових змін.

Загальний вид моделі попиту на олію має вигляд:

$$Y = 188.54 - 700 \cdot X_1, \quad (1)$$

де значення Y обчислюється у тис. тонн; X_1 - у грн.

Кореляційний аналіз підказує ще один висновок, значення якого важко переоцінити. Суть спостереження у тому, що існує майже функціональна залежність між кількістю душевого споживання олії в Україні та обсягом її продажу в роздрібній торгівлі. Справа в тому, що олія є не тільки самоцінним продовольчим продуктом, що поступає у роздріб, але також і ресурсом для виробництва маргарину та мила. Попит на олію в роздрібній торгівлі формально повторює собою глобальний попит на олію в цілому по країні і, маючи першу залежність, можна визначити і загальну. Вона має вигляд

$$Y_s = 7.484 + 0.017 \cdot Y, \quad (2)$$

де Y_s - споживання олії в Україні, кг/чол.рік.

При моделюванні попиту доречно звернути увагу і на власні ринки для їх наступної сегментації, так як бажано мати оціночний апарат, який дозволить отримати об'єктивні характеристики системи (у данному разі системи регіональних колгоспних ринків). Методи кластерного аналізу дозволяють розбити сукупність об'єктів, що вивчається, на статистичні однорідні групи.

Достоїнством розробленого методу оцінки ринків згідно з цінами за допомогою кластерного аналізу і ранжирування даних є його універсальність. Використовуючи його, дослідник може звертатися до будь-якого товарному ринку, будь-то ринок яловичини, зброї, валюти, біржи, тощо.

Дякуючи використанню цього апарату вдалося визначити дорогі (Дніпропетровська, Запорізька) та відносно дешеві (Донецька, Харківська, Луганська) обласні регіональні ринки олії.

Модель формування пропонування.

Підходи до моделювання розглянемо на прикладі насіння соняшника, яке є ресурсом у виробництві олії. Якщо мова йде

відносно ресурсного ринку, визначення поняття "пропонування" гласить: шкала, що показує різну кількість ресурсів, котрі їх власники бажають запропонувати до продажу на ринки по кожній конкретній ціні з даного ряду цін на протязі визначеного періоду часу. Пропонування звичайно розглядається з позицій вигідності ціни на насіння (X_2), але у роботі також розглянуто вплив такого нецінового фактору, як частка суспільного сектору у виробництві насіння сояшника (X^1), що на сьогодні відображає технічний рівень виробництва.

Кореляційний аналіз призводить до результатів, які можна вважати парадоксальними: в галузі, по суті, немає ринка торгівлі насінням сояшника як ресурсами. З вірогідністю 95% існує функціональний (в математичному розумінні) лінійний зв'язок між Y_2 - пропонуванням насіння сояшника та X^1 - часткою суспільного сектору в його виробництві (коефіцієнт кореляції 0,91). Кореляційний аналіз підтверджує наявність лінійної залежності, що пов'язує урожайність культури (Y_3) з часткою суспільного сектору при її вирощуванні: чим більше X^1 , тим вище показник урожайності сояшника.

Разом з тим статистичний аналіз не знаходить прямих лінійних залежностей між пропонуванням насіння та цінами на ресурси.

Було зроблено припущення, що такий природній зв'язок може деформувати продукт, який знаходиться у тому ж ряду, але подалі по технологічній лінії. В розглянутому випадку таким є сояшникове олія. Тому для дослідження функції Y_2 було введено, наряду з розглянутими, ще один фактор - X_6 (динаміка цін на сояшникову олію) і поставлено завдання знайти статистичні значимі аргументи, що формують функцію відгуку. Використання регресійного методу Forward stepwise дозволило отримати статистичну модель у вигляді

$$Y_2 = 15.96 * X^1 - 600 * X_6, \quad (3)$$

де Y_2 обчислюється в тис. тонн, X_6 - в грн.

Знак "мінус" перед коефіцієнтом регресії при X_6 показує, що обсяг сояшникового насіння, що пропонується до продажу,

зменшується з ростом цін на соняшникову олію. При перекладі на економічну мову це означає: тут сформувались обставини, за яких виробникам насіння соняшника не вигідно виставляти продукт на ринок, а стратегічно більш плідно безпосередньо замкнути технологічний ланцюг та стати власником кінцевого продукту. Ця тенденція виразилася у розвитку системи давальчої сировини та рості кількості дрібних олійниць. Однак при цьому втратили своє значення багато високоефективних великих масложиркомбінатів - гарантів якості дуже важливого для держави і населення харчового продукту і технологічної сировини.

Наведений приклад показує стратегічну важливість правильного ціноутворення на агропромислову продукцію.

В дисертації було зроблено спробу моделювання розвитку агропромислового комплексу на умовах узгодження інтересів держави, регіонів (макрорівень) і фірм, підприємств (мікрорівень), маючи на увазі, що вибір критерія оптимальності визначається усією системою економічних відносин у тому часовому відрізку, в якому приймаються і надалі здійснюються управлінські рішення. Поскілки єдиного критерію оптимальності для всіх рівнів господарства поки ще не знайдено, виникає необхідність узгодження глобального (народногосподарського) і локальних критеріїв. Для цього, раніш за все, слід встановити точки дотику інтересів, маючи на увазі те, що якщо на мікрорівні переслідується одна головна мета - отримати максимум прибутку, то на макрорівні (державна та регіон) цієї мети може бути забагато, зокрема: задовільнення потреби у профільній продукції з деталізацією її за видами і якісними характеристиками; рішення питань зайнятості і безробіття; економія виробничих і енергетичних ресурсів; науково-технічний прогрес; надійність і своєчасність поставок; реалізація мети, яку поставлено народногосподарськими, регіональними і галузевими програмами; раціональне природокористування; ефективне використання централізованих капітальних вкладень, тощо.

Виходячи з викладеного, можна припустити, критерієм оптимальності, що найбільш використовується, на рівні

підприємств, фірм може бути максимізація прибутку, а на рівні держави та регіонів - максимізація податкових відрахувань.

Враховуючи, що процеси виробництва в агропромисловому секторі мають істотні динамічні властивості, які проявляються в різниці за роками та варіантами розвитку обсягів випуску продукції, капітальних і експлуатаційних витрат, оптових цін і т.п., функцію мети, може бути для різних рівней господарювання подано у вигляді:

А. Підприємства і фірми

$$\Pi^\tau = \sum_{t=1}^{\tau} \sum_{i=1}^m \left[\Pi_{it} V_{it} - (K_{it} + C_{it} - A_{ipt}) \right] \beta_t \rightarrow \max, \quad (4)$$

де τ - розрахунковий період, років (місяців);

Π^τ - сумарний прибуток, який отримано при реалізації усіх видів сільськогосподарської продукції за розрахунковий період τ , грн.;

m - число видів сільськогосподарської продукції, яка виробляється або реалізується підприємством, фірмою;

Π_i - ціна i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.;

V_i - обсяг продажу i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.;

K_{it} - капітальні вкладення у виробництво та реалізацію i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.;

C_{it} - витрати на виробництво та реалізацію i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.;

A_{ipt} - амортизаційні відчислення з i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.;

β_t - коефіцієнт обліку чиннику часу.

Б. Регіони

$$H_p^\tau = \sum_{t=1}^{\tau} \sum_{i=1}^n \left(\Pi_{it} V_{it} \cdot \alpha_{it} \rho_{it} - K_{sit}^{(r)} \right) \beta_t \rightarrow \max, \quad (5)$$

де H_p^τ - сумарна величина податкових відрахувань, які отримано регіоном від реалізації усіх видів сільськогосподарської продукції за розрахунковий період τ , грн.;

n - число видів сільськогосподарської продукції, що виробляється у регіоні (n завжди $\geq m$);

α_{it} - податкова ставка на i -ий вид сільськогосподарської продукції в t -ому році, % (в разі її диференціації);

ρ_{it} - норма прибутку від реалізації i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, %;

$K_{цит}^{(i)}$ - капітальні вкладення регіону у виробництво і реалізацію i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.

В. Держава

$$H_{\Gamma}^{\tau} = \sum_{t=1}^{\tau} \sum_{i=1}^{\ell} (C_{it} V_{it} \cdot \alpha_{it} \rho_{it} - K_{цит}^{(i)}) \beta_t \rightarrow \max, \quad (6)$$

де H_{Γ}^{τ} - сумарна величина податкових відрахувань, які отримано державою від реалізації усіх видів сільськогосподарської продукції за розрахунковий період τ , грн.;

ℓ - число видів сільськогосподарської продукції, що виробляється у державі (ℓ завжди $\geq n$);

$K_{цит}$ - централізовані капітальні вкладення держави у виробництво і реалізацію i -го виду сільськогосподарської продукції в t -ому році, грн.

Якщо проаналізувати вираження 5-7, неважко переконатися, що інтереси усіх рівней збігаються у такому компоненті, як ціна кожного із видів сільськогосподарської продукції, що виробляється і реалізується.

Використовуючи дану модель, яка заснована на системі тотожних рівнянь, здається можливим встановити узгоджену, взаємовигідну для усіх ієрархічних рівнів управління ціну на різні види сільськогосподарських товарів і харчових продуктів і, тим самим, зняти існуючі противоріччя між державою, регіонами і виробниками у цій складній та делікатній проблемі.

Модель, яку рекомендовано, за своєю природою є концептуальною, яка має безпосередній зв'язок з раніш описаними моделями формування попиту і пропонування на сільськогосподарчу продукцію, так як дозволяє прогнозувати зміни ринків під

адміністративним впливом і, навпаки, розробляти стратегічну політику поведінки держави, виходячи з характеристик ринків. Наприклад, істотні цінові зміни горюче-мастивних матеріалів, скажимо, через відсутність введення більш високих податкових ставок, спровокують рост цін на соняшникову олію. Внаслідок залежності попиту, яку показано в роботі, знизиться купівельна спроможність населення. А, враховуючи, що олія є життєва важливим продуктом харчування, не виключено, що тій же державі і регіонам прийдеться розробляти програми адресних дотацій, на які будуть витрачатися кошти. Очевидно, що якщо використовувати апарат, який було представлено, наслідки деяких адміністративних діянь можна буде заздалегідь спрогнозувати та ув'язати з інтересами усіх суб'єктів ринкових відносин.

2.5. Головний принцип побудови нових організаційних форм в АПК може бути сформульовано таким чином.

Управління повинно бути:

функціонально економічним;

стимулюючим, заохочуючим за своєю природою;

з розвинутими зворотними зв'язками, число яких збільшується і різноманітяться.

Функціональний підхід до організації на основі законів організації управління, що забезпечують відповідність нових організаційних структур конкретним економічним, соціальним і правовим умовам дозволив сконструювати новий тип організації, який, на відміну від U- та M-форми, названо варіаційною¹ V-формою, оскільки вона не має жорсткої структури і варіює її в залежності від необхідності і зацікавленої готовності партнерів вступити у єдину організацію, при цьому залишається можливість варіацій сполучення і набору функцій, котрі виконуються.

¹ Термін "варіаційний" перейнято у математиків як найбільш відповідаючий змісту пропозиції. Він, як відомо, означає вивчення найбільших і найменших значень змінних величин (екстремумів), які залежать від вибору однієї або декількох функцій, методом варіацій, тобто малих змін аргументів і функцій.

У системі агропромислового комплексу V-форма організації, динамічно з'єднує зовнішні функції суб'єктів економічної діяльності. На основі такого сполучення заощаджуються кошти від складання зусиль, зменшується невизначеність ринкових зусиль і, що сьогодні саме головне, - акумулюються інвестиційні ресурси.

У спрощеному виді схему такої організації показано на рис. 2.

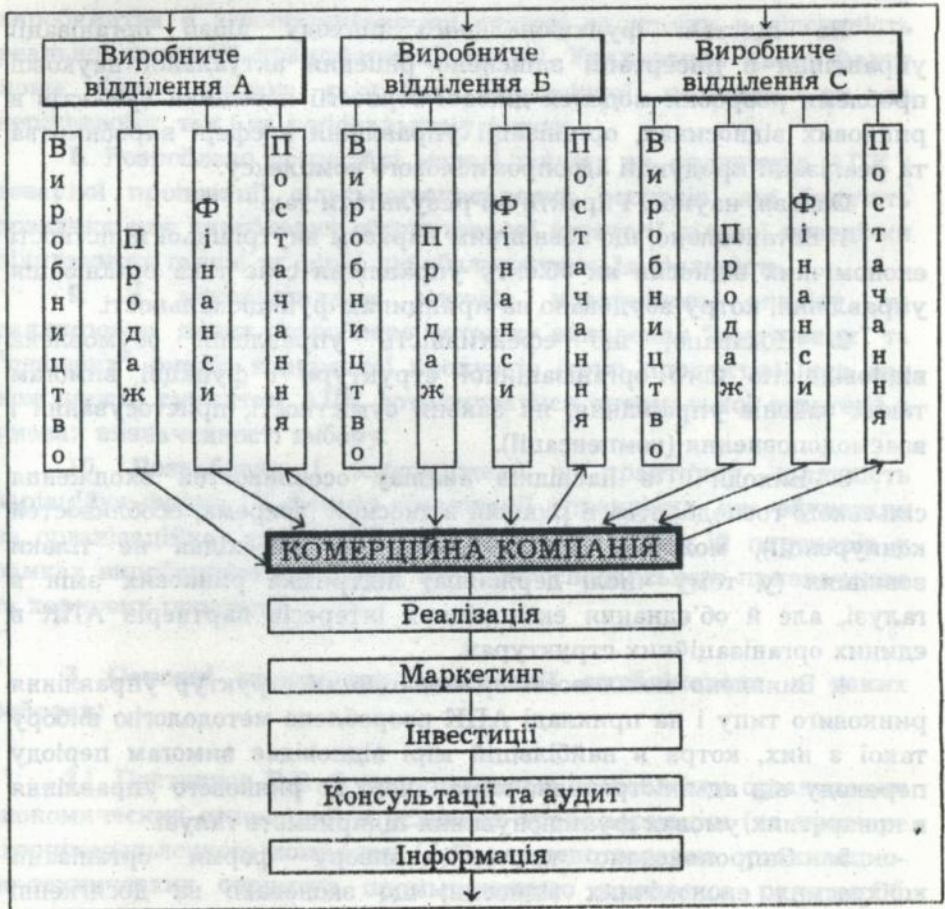

Рис. 2. Схема V-форми організації (головна функціональна взаємодія)

Автор дисертації приймав безпосередню участь у розробці і практичній реалізації V-форми організації у системі АПК - у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю Компанія "Ліга", яка функціонує з грудня 1992 года.

Висновок

На підставі функціонального підходу щодо організації управління в дисертації здійснено рішення актуальної наукової проблеми розробки моделей ділової стратегії поведінки суб'єктів в ринкових відносинах, організації управління в сфері виробництва та реалізації продукції агропромислового комплексу.

Основні наукові і практичні результати такі:

1. Встановлено, що зовнішнім виразом внутрішньої цілісності економічних відносин як об'єкту управління стає така організація управління, котру збудовано на принципах функціональності.

2. Показано, що ефективність управління обумовлена відповідністю його організаційної структури і функцій вимогам таких законів управління, як закони сумісності, пристосування і взаємодоповнення (компенсації).

3. Виходячи з наслідків аналізу особливостей входження сільського господарства в ринкові відносини (зокрема, особливостей конкуренції), можливо стверджувати, що необхідна не тільки зовнішня (у тому числі державна) підтримка ринкових змін в галузі, але й об'єднання економічних інтересів партнерів АПК в єдиних організаційних структурах.

4. Виявлено можливості організаційних структур управління ринкового типу і на прикладі АПК розроблено методологію вибору такої з них, котра в найбільшій мірі відповідає вимогам періоду переходу від адміністративно-командного до ринкового управління в конкретних умовах функціонування підприємств галузі.

5. Запропоновано критерій вибору форми організації конкретних економічних відносин, що засновано на досягненні синергичного ефекту, завдяки якому спільний результат сумісної діяльності більш ніж сума результатів зусиль кожного з партнерів.

(Відомості про видавничу діяльність)

6. Показано, що реформування агропромислового комплексу пов'язано зі зміною його галузевої логіки - переходом від адміністративно-командної системи, де домінує галузевий технологічний підхід з підприємством в якості головного підрозділу економіки, до ринкової системи, у якій домінує міжгалузевий економічний підхід, а базовим підрозділом стає фірма.

7. Встановлено, що одним з головних чинників падіння виробництва в агропромисловому секторі економіки є відсутність реальної ринкової трансформації галузі. Урахування цього факту може бути основою розробки економічної політики, як на державному, так і на регіональному рівнях.

8. Розроблено регресійні моделі попиту на продукцію АПК і товарної пропозиції сільськогосподарських ресурсів, які будують позначки для вироблення обґрунтованої стратегії ділової поведінки підприємств галузі та фірм, що обслуговують їх діяльність.

9. З використанням методів кластерного аналізу та ранжировки даних розроблено методіку виявлення "коштовних" та "дешевих" ринків конкретної продукції (груп продуктів), яка дає можливість суб'єктам АПК дотримуватися оптимальної стратегії в умовах визначеності вибору.

10. Розроблено і впроваджено в практичну діяльність варіаційна форма (V-форма) організації управління, яка збудована на організаційно-управлінському об'єднанні функцій партнерів у рамках виробництва продукції сільськогосподарського призначення та харчових продуктів.

3. Основні положення дисертації опубліковано в таких роботах:

3.1. Постников В.Е. Функциональные особенности организации экономических отношений в условиях трансформации (на примере агропромышленного комплекса // Совершенствование организационно-технических структур промышленного комплекса региона: Сб. науч. тр./ Институт экономики промышленности НАН Украины; Редкол.: Прокопенко Н.Д. (Отв. ред.) и др.- Донецк, 1996.- С. 228-241.

2. Анализ согласования экономических отношений в агропромышленном секторе Украины/ Препринт доклада.- Донецк: ИЭП НАН Украины, 1996.- 23 с.

3. Моделирование согласованного экономического поведения в условиях рынка: критерии и прогноз (на примере агропромышленного комплекса).- Донецк: Донецкая государственная академия управления, 1997.- 24 с.

Summary

Postnikov V.E. Organization of management by the economic relations as the factor of increase of their efficiency (on a example of market transformation AIC).

Dissertation in the form of manuscript for of a scientific degree of the Candidate of economical sciences on a speciality 08.02.03 - Management, planning and state regulation of an economy. Institute of Industrial Economics, NAS of Ukraine, Donetsk, 1997.

Scientific rules and practical recommendations, received as a result of researches in the field of increase of efficiency of organization of management by economic relations (on example of agroindustrial complex) at transition to market are protected.

On the basis of the functional approach to organization of management and with account of necessity of the coordination of mutual interests all partners in a circuit "production of agricultural production - it the processing and realization" is developed the new variational form (V-form) market organization of management in АПК, as well as model of market conditions of economic behaviour of the subjects in АПК.

The results of research are realized in practical activity the Company "League". Economic benefit has made 1.5 mln. grn., from which on a share of the author has 0,43 mln. grn.

Аннотация

Постников В.Е. Организация управления экономическими отношениями как фактор повышения их эффективности (на примере рыночной трансформации АПК).

Диссертация в виде рукописи на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 - Управление, планирование и государственное регулирование экономики. Институт экономики промышленности НАН Украины, Донецк, 1997.

Защищаются научные положения и практические рекомендации, полученные в результате исследований в области повышения эффективности организации управления экономическими отношениями (на примере агропромышленного комплекса) при переходе к рынку.

На основе функционального подхода к организации управления и с учётом необходимости согласования взаимных интересов всех партнёров в цепи "производство сельскохозяйственной продукции - её переработка и реализация" разработана новая вариационная форма (V-форма) рыночной организации управления в АПК, а также модели рыночных условий экономического поведения субъектов в АПК.

Результаты исследования реализованы в практической деятельности Компании "Лига". Экономический эффект составил 1,5 млн. грн., из которых на долю автора приходится 0,43 млн. грн.

Анотація

Постніков В.О. Організація управління економічними відносинами як чинник підвищення їх ефективності (на прикладі ринкової трансформації АПК).

Дисертація у вигляді рукопису на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03 - Управління, планування та державне регулювання економіки. Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк, 1997.

Захищаються наукові положення і практичні рекомендації, які одержано в результаті досліджень в області підвищення ефективності організації управління економічними відносинами (на прикладі агропромислового комплексу) в період здійснення переходу до ринку.

На підставі функціонального підходу до організації управління та з урахуванням необхідності узгодження взаємних інтересів усіх партнерів у ланцюгу "виробництво сільськогосподарської продукції - її переробка і реалізація" розроблено нову варіаційну форму (V-форма) ринкової організації управління в АПК, а також моделі ринкових умов економічної поведінки суб'єктів в АПК.

Результати дослідження реалізовано у практичній діяльності Компанія "Ліга". Економічний ефект склав 1,5 млн. грн., з яких на частку автору припадає 0,43 млн. грн.

Ключові слова: економічні відносини, управління, проблеми, агропромисловий комплекс, фірма, галузь, функціональна організація.

Підп. до друку 11.04.97. Формат 60x84/24. Папір друк. № 3. Офс. друк.
Обл.-вид. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Замовлення № 80
340048, Донецьк, Університетська, 77.

Безкоштовно

435636

AB 37.530